

Helyzetjelentés erdei vadmár ügyben

avagy: mi az oka, hogy a természetközeli erdőgazdálkodás lábra nem tud kapni?*

Műszaki átvétel ideje volt néhány éve. A nap végére jutott a „krém”: szarvas által teljesen lerágott, átadásra ketyegő erdőfelújítás. Kár, nagyon nagy kár! — mondta a nagy tapasztalatú idős erdőfelügyelő az erdőrészlet sarkán, fáradtan és csüggedten körülhordozva tekintetét a felújításon. Némán hallgattuk, teljesen egyetértettünk vele, majd első helyre soroltuk az erdőrészletet a következő évi kerítésépítési tervbe, amely ekkor már több tíz kilométer kerítéshosszra rúgott...

Akkor és most is eszembe jutott *Turós László* erdőmérnök barátságom és kollégám immár évtizedes cikke, amelyben részletesen foglalkozott a gímszarvas- és vaddisznóállomány helyzetével, az általuk okozott károk tendenciájával, és a védekezések közül az erdővédelmi (vadkárelhárító) kerítések nagyságrendjével. Bár a cikk világos felhívás volt, nem voltam olyan naiv, hogy higgyem: a hatására majd kedvező irányban történik valami. Inkább a rendszerváltás utáni tulajdonváltásban bíztam, abban, hogy a megnövekedett magánerdő-tulajdonos, és főként a mezőgazdasági termőföld tulajdonos rétege majd felismeri elemi érdekeit. Vadkár ügyben, illetve az annak meghatározó hányadát okozó, említett vadfajok állományának csökkentésére megteszi a megfelelő gyakorlati lépéseket. Erre sarkallhatott volna *Varga Béla* erdőmérnök kollégánk „Elorzott tulajdon” című cikke is, amely a gazdák szaklapjában jelent meg. Mára be kell látnom, hogy lényegi változás ez idáig nem történt.

Az ország erdőterületeit – főként Baranya, Somogy, Zala megyékben – nagy gyakorisággal járom, ezért a vadkárral kapcsolatos információim, tapasztalataim frissek és nagyszámúak. Először a főbb károsító vadfajokat veszem sorra, és kárfajtánként minősítem erdei élettevékenységüket.

Az erdőmérnök és az erdőszaktikus gárdában jelentős korszakváltás zajlott és zajlik. A fiatalok nagyobb hányada már szinte csak adminisztrál, az erdőbe ki sem jut (tisztelet a kivételnek), így nem szembesülhetnek a számukra sokszor megoldhatatlan problémával. Ezért alapvető kérdésekre is kitérek a továbbiakban, azoktól az idősebb kollégáktól, akiknek minden nyilvánvaló, elnézést kérek. Induljunk tehát el az ominózus tánciskolai kályhától!

Az őz

A német erdészek csak barna erdőgyilkosnak becézik. Mag-, makkfelszedési, valamint taposási kára jelentéktelen. Rágáskára viszont jelentős a felújítási területeken, telepítésekben. Évekig lecsipkedheti az éves növedéket. Az elegyfajokat, szárlankénti elegyet rendre megsemmisíti. Ellene a fegyveres védekezés hatékonyan alkalmazható. Kis territóriumon (3-4 km²) él, és néhány óránként táplálkoznia kell. A felújításban feláll, mozog, így könnyen terítékre hozható. Az őznek érdekes tulajdonsága, hogy az elektromos kerítés áramütésére teljesen érzéketlen. További jellemzője, hogy minden erdővédelmi kerítésbe előbb-utóbb bejut, a kerítésben él, vízszük-

Rágáskár. Fotó: Dr. Koltay András

ségletét csapadékból és a harmatból képes pótolni, kihajtani nem lehet, károsításának megakadályozására fegyverrel kell terítékre hozni. Természetes ellensége a repatriálódott aranyakál. Az említett déli megyékben az aranyakál-populáció igen jelentős. Bár a tavaly tartott akál-konferencián bizonygatták, hogy inkább dög- és pocokevő – azonban személyes tapasztalatom, hogy még a felnőtt bakot is megfogják. Az őz szaporulatát szinte teljesen elpusztítják, megfogják az elfektetett egyhetes szarvasborjút is, sőt, a kocáról is képesek leválasztani a malacokat. Rendkívül ügyes vadászok, párban, vagy falkában vadásznak. A pocok „vadászataiban” viszont messze elmaradnak a róka mögött. Egyébként a rókát, sőt a borzot is megfogják, majd beköltöznak a kotorékukba. A leírtak a saját tapasztalataim. Ahol akálpopuláció él, az őz erdei kára elviselhető szintre szorul vissza. Ahol akál nincs, ott a helyi vadászok felelősek az őz károkozásáért.

A vaddisznó

Sok vadász és erdőszaki *Buzgó József* azon véleményét, hogy a vaddisznó a 21. század legsikeresebb hazai vadfaja. Szapora, rendkívül ellenálló szervezetű, stabil idegrendszerű, okos, a civilizációhoz is jól alkalmazkodó faj. Elfoglalja a különböző extrém élőhelyeket, üdülőövezeteket, kerteket, sőt városi játszótérre is (pl. Salgótarján).

Egy szép napon egy süldő megjelent a budai Móricz Zsigmond körtéren, az őt üldöző rendőr „díszlövéseitől” kísérvé leszaladt a Duna-partra, beugrott a vízbe, majd elúszott Csepel-sziget irányába. Köszöni szépen ma is jó van.

A vaddisznó makkfelszedési kára katasztrofális hatással van a természetes erdőfelújításokra. Több ismétlésben, szisztematikusan átforgat minden tenyérnyi területet. A kerítéseket áttöri. A már fonnyadt sziklevele miatt másodéves makkvetéseket teljesen megsemmisít, amikor az esők után lazává válik a talaj. A saját marmagasságának megfelelő gödröket képes kitúrni és akár 8-10 éves fácskákat kiforgat, összerág. Először arra gondoltam, talán vízhiány miatt teszi, de mivel nagy esők után is ugyanezt tapasztaltam, nem ismertem fel az indokát. A jelentősége azonban indokolja, hogy a károsítások közé a túráskár is mielőbb bekerüljön.

* Ferdítés Csokonai Vitéz Mihálytól

Taposási kára – ahol nagyobb létszámú állománya él – jelentős, ráadásul sok váltót használ, a csemetést, vagy a fiatalost keresztül-kasul gázolja. Rágáskára furcsa, lassan országosan tapasztalható jelenségben nyilvánul meg. Az erdőfőnöki ültetés után sorra kihúzott csemetéket először a gímszarvas rovására írtam, de a „tettenérés” bizonyította, hogy a vaddisznó a vétke. Először csak a méretes tölgy-csemetéket húzta ki, a gyökfőt összerágta. Mára az Ormánságban, Zalában egyaránt tapasztaltam, hogy még a kisméretű (vékony szárával szinte alig megtalálható) csemetéket is megtizedeli. Még nem hánt – agyarfenést a tölgyeken már tapasztaltam –, de ahogy a vice mondja, hamarosan igénye lesz rá...

Ahol vaddisznó jelentős számban él, nemcsak az erdő természetes megújítása, de a bükk, tölgy és cser mesterséges vetése, vagy ültetése is hiábavaló. Láttam olyan tölgyes erdőtelepítést, amelyben kétszeri makkvetéses első kivétel két éves állományának megsemmisítése után, az újraerdősítés csemetéit kezdi kihúzkodni a vaddisznó. Ilyen körülmények között az erdőtörvényben előírt folyamatos erdőborítású kezelés rőzsaszín vágyálom. A folyamatos borítású erdő megújítása a magtermésből folyamatosan megjelenő, vegyeskorú újulatra alapozott, az ilyen újulat viszont a vad által felszedett makk hiányában nem jöhet létre.

Túrás, forgatás. Fotó: Dr. Koltay András

A disznó javára írható, hogy szereti a rágcsáló kártevőket (egér, pocok) „levadászni”. Rendkívüli intelligenciáját a következő eset is alátámasztja. A 2000-es évek elején a Börzsönyben, a Királyréti Erdészet adott otthont egy kísérletnek. Annak során a bükkös erdőkben a rágcsálók populációját vizsgálták. Egyebek között a populáció nagyságát, szaporodási dinamikáját stb. Tolltartóhoz hasonló, üveg tetejű dobozokba fogták be a rágcsálókat, amelyeket megszámoztak, megjelöltek. Elengedve őket, statisztikát vezettek, kíváncsiak voltak, vajon hányszor fogják be újra a kis állatokat, mennyi számozott kerül ismételtelen a dobozba. A kísérletet a vaddisznók meghiúsították. Ruff János erdészvezető kollegám tájékoztatott arról, hogy a dobozba foglyul ejtett rágcsálókat a vaddisznók úgy vették ki a dobozból, hogy még az üvegtető sem sérült meg.

Ha megtizedeli a kerítésben a pocokállományt, már hasznát hajt. Sajnos, azt nem lehet vele megértetni, hogy csak a legalább 4-5 éves csemetésben tegye, amikor a csemete gyökere már méternél mélyebben megkapaszkodott.

Állománya puskával nem csökkenthető az elviselhető szintre. Ha felüti fejét a sertéspestis, vagy ártéren az árvíz,

az állomány lecsökken, főleg a szaporulat és fiatal egyedek pusztulnak el. A létszámcsökkenés után rendkívüli szaporulata van, így az állomány 3-4 év után teljesen kiheveri a megfogyatkozást. Az ivarérett kanok kivételével kondában él, és ahol a konda megjelenik, ott súlyos kártétel következik be.

A gímszarvas

A vadászok szerint nemzeti kincsünk, mint erdeink. Mag- és a makkfelszedése nem marad el a vaddisznótól. Képes tisztán makkal megtölteni bendőjét. A makktermések után a téli szisztematikus avarforgatásban ugyanúgy részt vesz, mint a vaddisznó. Még a talajba vetett makkot is kikaparja, ez azonban már közel sem olyan alapos, mint a disznóé. Megkülönbözteti az is, hogy míg a disznó a nyelvvel fordítja ki héjából a makkot, a szarvas kártételénél sok az elharapott, feldarabolt makk.

Taposási kára jelentős. Kisebb-nagyobb csapatban (rudliban) jár, útvonalait (váltók) éveken keresztül megtartja, ha nem zavarják meg, azokon közlekedik. A váltók mentén, ameddig a nyakával felér, a növényzetet bokorra visszarágja. Amint a vaddisznónál a csemeték kihúzásával, a szarvasnál az örökös visszarágással mennyiségi károk is bekövetkezhetnek. A csúcshajtás visszarágását egy-két alkalom után a tölgyfélék még kiheverik. A sorozatos bokorra rágásnak azonban már a fa későbbi állapotára vonatkozóan is következményei vannak. Nem tud egyenes, ágtsíza törzset fejleszteni, az agyonrágott ágak közül egyesek kitörnek, elhálnak, korhadt göcsöt eredményeznek a fatestben. Sokszor gomba, vagy rovarkár elszenvedői az ilyen faegyedek. A rágáskár elsősorban minőségi kár, de ha sorozatosan évről évre bekövetkezik, azaz az évi növedék elveszik, a kár mennyiségivé adódik össze. Ez a növedékvesztés az erdő egész élete során veszteség marad.

Hántás: a kérget és a hancsot a szarvas a fogával lehúzza a fácskákról. A sima kérgű fákat még gyérítés korban is meghántja. Ha a hántás körkörös, a fa azonnal elpusztul. Ha részleges, a fa sejtiszövettel benővi, de a gombatámadás miatt a geszt elkorhad. A keskeny szíjács a törzset nem tudja tartani, viharban, vizes hóesésben, ónos esőben a fa derékba tör. A sima és puha kérgű fák sokaságát, akár egész erdőrészeket is meghánthat, amelyeket fiatal korban töre kell vágni, idős korban ki kell termelni, majd újraerdősíteni. A hántáskár súlyos és benövése esetén nem feltűnő, alatto-

Kéreg dörzsölés, hántás erdei fenyvesben. Fotó: Dr. Koltay András

mos kárfajta, véleményem szerint az erdőtörvényben nem kellően szankcionált.

Külön kell szólni a törésről, a dörzsölésről, amikor a bika agancstisztítási időszakban van. Az őznél azért nem taglal-tam, mert nagyságrendileg elenyésző. Igaz, rendkívül bosszantó, amikor szőlőben, gyümölcsösben a kedvenc kis gyümölcsfán tisztít le a bak, de ez a különcködő, válogatós guszta genetika van benne.

A bika nem válogat ennyire, kártétele azonban sokkal látványosabb. Még tíz centiméter átmérőjű nyárfát is képes a lábai közé véve lehajtani, és agancsával széjjelverni. Főként a fiatal bikák egész bőségi idényben képesek indulataikat a bokrok, fák verésével, dörzsölésével levezetni. Ahol sok a szarvas, az állandó bögőhelyen mennyiségi kár is keletkezhet.

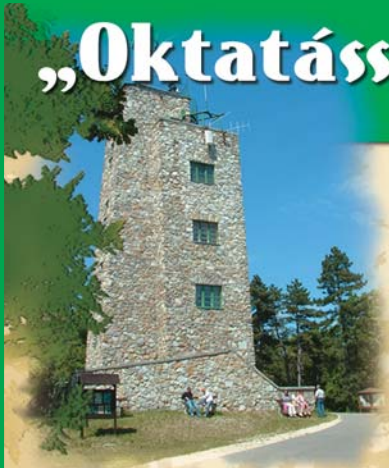
Szólnom kell egy másik törésfajtáról, ami mindkét nemre jellemző, és amelyet a borjú fiatal korában, szerzett szokásként vesz át az anyjától. Ez a végre a szarvas szája alól kinőtt, 2-3 méteres fácskák csúshajtásának visszatörése. Az állat a foga közé veszi a vezérhajtást, megroppantja és letöri. A letört hajtásdarab elszáradva a háncon lóg lefelé. A hajtást nem eszi meg, semmi haszna sincs belőle, úgy gondolom, csak rossz szokása lehet, vagy esetleg a zavartsága, idegessége okozhatja. Következménye azonban igen sú-

lyos. A fa a monopodiális növekedés helyett, villás, seprűs, deformálódott koronát növeszt. Csökken az ágtszta, egyenes törzs hossza, ennek következtében nagymértékben csökken a fa egyedi gazdasági értéke. Ha ez több ízben megismétlődik, a fa teljesen eltorzul. Ráadásul a letört felületen a korábban leírt károsítók támadják meg. Újraindítani töre, majd egy szálla vágással lehet a fácskát, de ez egyrészt növedékvesztéssel, többletköltséggel jár, másrészt egész erdőrézletben a gyakorlatban kivitelezhetetlen. Ez a kárfajta szintén nem szerepel a törvényben, de elismertetése véleményem szerint halaszthatatlanná vált az egyre kiterjedtebb megjelenése miatt.

Kis hazánkban tehát az egyik nemzeti kincs tönkresilányítja a másikat. Azt pedig minden épeszű ember tudja, hogy az erdő életközössége működőképes szarvas nélkül, de a szarvas nem tud létezni erdő nélkül.

A cikk folytatásában további gordiuszi csomópontjait fogom részletezni az erdei vadkárkérdésnek. Terítékre kerülnek a jogi szabályozás hiányosságai, az erdészeti és vadászati hatóság hozzáállása, a különböző gazdálkodók, és a vadászatra jogosultak nézőpontjai.

Bodor László
erdőmérnök

„Oktatással a természet oldalán”

Tisztelt Kollégák! Kedves Vendégeink!

Az Országos Erdészeti Egyesület 145. Vándorgyűlésének Szervező Bizottsága nevében, fogadják szeretettel meghívásunkat a

2014. június 13-14-én Sopronban

megrendezésre kerülő soron következő vándorgyűlésre.

Vándorgyűlést rendezni mindenki számára nagy megtiszteltetés, de egyben nagy felelősség is. Különösen igaz ez utóbbi megjegyzés az erdészszakma hazai bölcsőjének számító városunkra. A vándorgyűlés várható résztvevőinek döntő többsége ugyanis ebben a városban végezte tanulmányait, s ezer szállal kötődik nem csak az Alma materéhez, hanem magához a városhoz, a város lakóihoz is. A rendezők helyzetét könnyíti talán, hogy hamarabb elnézik neki, ha bár nem szeretne, de mégis hibázik, ugyanakkor az elvárás is egy kicsit más. Mi azon leszünk, hogy mindezeket figyelembe véve maradandó élményt nyújtunk a vándorgyűlésen résztvevő kollégáinknak és vendégeinknek.

A tatai vándorgyűlés gyakorlatát követve, a vándorgyűlést közvetlenül megelőzően kerül sor az „Év Erdésze” verseny megrendezésére. Ennek szervezője és házigazdája a NYME Roth Gyula Gyakorló Szakközépiskola és Kollégium lesz. A verseny eredményhirdetésére az ünnepi közgyűlésen kerül sor.

Bízunk benne, hogy a vándorgyűlés programja, az Alma mater szellemisége és az együtt töltött órák felejthetetlen élményt fognak nyújtani a vándorgyűlésen résztvevő – nyugodtan mondhatjuk, hogy jelentős számban „hazalátogató” – vendégeink számára.

Minden érdeklődőt szeretettel várunk Sopronba 2014. június 13-án és 14-én.

Jó szerencsét! Üdv az erdészek!

Dr. Jámber László
a Szervező Bizottság elnöke

Jelentkezés és részletes információk a **www.vandorgyules.hu** honlapon érhetőek el.

Jelentkezési határidő: **2014. április 15!**